

Urban János:

JANOVITZ

SÉTÁK A VÁRBAN

„Hopp, ugorjunk fürgé szánra,
menjünk a hegyekre fel.
Csillog az ezüst barázdá,
Villog a havas lepel.
Friss fehér hó hull a tájon,
Cseng a csengő s mint egy álom,
lép eléd sok ó csuda,
régí várú ó Buda.“

Valahogy ez a szökkenő, csilingelő Kosztolányi-vers ritmusa ringatja a látogatót, amint e téli esték egyikén a Várba zarándokol pillemesen elhagyott. Hiányzanak a barnásült, szemüveges turisták csattogó kodakjai.

A Vár most azoké, akik így szeretik, hősüveges, elmélázó lámpáival, visszhangos utcáival, melyeken hóhullásba temetkezve, lassú léptekkel jár a csend. A Duna felől enyhe, csiklandó szél fúj és a házak ereszeiről finom porhót söpörve megrázza a Fortuna-utca XVIII. századi palotáinak ablakát. Valahonnan tompán, mintha a tenger mélyéről jönne, öreg grammofón szól, régimódi táncmuzsika hangzik.

Valamikor ilyentéjben elsőbálos leányok táncoltak rá kipirultan, ma egy magányos és kései látogató arcán von csupán tűnődő mosolyt a dal.

Aki a lemezt föltette, annak emlék, a látogatónak múzeumi furcsaság, de nem bántó és talán illik is e téli est hangulatához, melyen mint a „Szép Ilonka“ ősz Peterdije, látogatóni jöttünk Budát.

A Nagyboldogasszony- — most Koronázó-templomnak hívják — templom így esti világításban, szikrázó hermelinpalásttal a vállán, mintha nem is templom, hanem karácsonyi belehem lenne, melyet hatalmas rudakon, pirosracsípett parasztlegények visznek házról-házra. „Ha ez a kövémeredt álom beszélni tudna!“ sóhajt föl regényesen és egy csöppnyi romantikával a látogató. Aztán vállatvon és maga kezd emlékezni.

Zsigmond király idejében, akinek „friss palotájában“ egyízben három király, három főminiszter, a szerb despota, 13 herceg, 21 gróf és 26 báró gyűlésezett — Zsigmond idejében a Dóm előtt minden szerdán vásárt tartottak a németek. Aki nyári délelőttökön — mikor a nők lepkekönnyű tolettében, búzavirágos kalappal és gyümölcsízű mosollyal vonulnak a Vársétány árnyékos gesztenyéi felé — csak egyszer is megállt a Szentháromság-szobor előtt, hogy ezt a tarka, bókoló emberhullámzást lássa, az színek, hangok és illatok emléktől telve

A Vársínház

Részlet a Verbőczy-utcából

nehezen tud a Dóm elé képzelni egy zsvajgó, mocskos középkori vásárt. Márpedig úgy kellett lenni, hogy csizmától és fazéktól a kövér dunai harcsáig mindent árultak itt és talán épp a városháza előtt állította föl sátrát egy hangostorkú, piroskendős képmutogató.

A török alatt mecsét, a „böjük-dsámi“. Az utcák kihaltak és keletien mocskosak. Az ögyelgő török deliken kívül csak kóbor kutyák és szőrük hullatta macskák csatangolnak a félig-égett házak között, melyektől élénken el-üt a királyi palota, a janicsárszerály és a basák palotájának tündöklése.

A királyi palotát a török „*kizil elma*“- (piros alma)-nak nevezte, mert kupoláin egy-egy aranygömb verte vissza a napot. A keresztényeknek csak a mai Kapisztrán-templom maradt meg.

*

Furcsa, hogy a hosszú török hódoltság emlékét csak fürdőink őrzik, meg két törökfejes relief a Werbőczy-utca 24. és Fortuna-utca 21. számú házakon. De ezek is inkább csak emlékezések a régi időre, hisz jóval későbből, a XVIII. századból valók.

A legközelebbi tér, ahol újra eltűnődik a látogató, a Szent György-tér. Akaratlanul is valami bodzafafélét keresünk a közepén, hogy igaza legyen a hagyományoknak, mely a tér köveihez fűződik. De a tér üres. Csak két öreg nénike tipeg át rajta, akik mintha Viktória királynő korából maradtak volna itt. Nagy, rézgombos esernyőjük védelmezőn borul do-

bostorta-formájú kalapjuk fölé, szoknyájukat bájos, szemérmes mozdulattal emelik fel. Talán a sarkon konflis várja őket és Krudy Gyula valamelyik gáláns, csokornyakkendős lovagja.

A tér arról nevezetes, hogy itt tört be először az ostromló keresztény sereg, annak is egy derék vitéze, jó kétméteres, nyakigláb bajnok, vitéz *Radocsay*. Ugyancsak emelgethette széles pallosát, míg betört, hanem a társai valahol lemaradtak és hogyan-hogyan se, a janicsárok legyűrték. Kurtán bántak vele és hogy ne árthasson többet, a tér közepén hajlongó, öreg bodzafára akasztották fel, aztán Allah nevében futottak vissza a falakra. Hanem nem halt ám meg a vitéz! Hatalmas teste alatt meghajolt az ág és maga lábujjhegyre állva, veresen ugyan, mint a haragos pulyka, de bevárta a fölmentő bajtársakat.

Ugyan hány pesti ember ismeri ezt a kedves, hősködő hagyományt, vagy hányan szánják rá magukat, hogy fölzarándokoljanak a Várba, csak úgy ismerkedni. Mert a Vár mindig új. Egy utcasarok, egy kapumélyedés, vagy sikátor és a középkorból a barokkba, onnan az empirebe lép a látogató.

Ki ne ismerné a *Balta-közt*? Lámpáját rég ledobta valamelyik ügyeskező suhanc. Az árnyékok itt valószínűtlen ferdek és hosszúak. Lilán és remege fekszenek rá a hóra és ha pislogó lámpásos, alabárdos bakter bukkanna hirtelen elő a sarkon, hogy elkiáltta az első fertályt, talán senki sem lepődnék meg különösebben.

A Várat nem a királyi vár, sem a régi várfalak, hanem a *Városvédő Athéne*-szobor őrzi a régi Városháza Szentháromság-térre néző sarkán. Olasz mester, *Carlo Adami*, munkája. Hosszú ideig a föld alatt feküdt. Egy svábhgyei építkezés alkalmával ásták ki 1920-ban. Ma régi helyén áll, hanem a kútnak, melyet díszített volt, még a nyoma sincs sehol.

Ügylátszik, városában jól megfért szegény és gazdag. Például az Uri-utca 60 1515-ben Perényi Imre palotája volt, mellette, a hercegprímási palota helyén egy egyszerű, munkával győzködő puskamíves lakott.

A mai miniszterelnökségi palota, a magyarországi empire egyik legtisztább emléke, a legendás emléktű Sándor Móric gróf tulajdona volt. A gróf, aki a néphit szerint az ördöggel cimborált, egyízben négyes fogaton hajtott le a Vár meredek lépcsőjén, máskor meg a keresztelhányó kofák rémületére a piacra igyekvő szekereken ugratott át, ki sem véve kurta szivarját a szájából.

A színház eredetileg a karmeliták rendháza volt. II. József rendelte el, hogy „a refektóriumból kaszinó, a templomból pedig színház alakíttassék“. Az átalakítást a boszorkánymester hírében álló Kempelen Farkas végezte, kinek sakkozó automatája a fél világot elképesztette érthetetlen győzelmeivel.

Az első színelőadás azonban mégsem itt, hanem a IX. Ince-téren álló *Vörös sün*-ben volt 1766-ban. Mint színház kevés ideig működött, de máig is sértetlenül megmaradva, a Vár egyik díszé és érdekessége lett.

Még a *Bécsi* (régen *Bég*) kapu és a látogató búcsúzik is a Vártól. A kapu Budavár visszafoglalásának 250 éves emlékünnepeére készült el; szép és méltóságteljes, hanem hiányzanak alóla Toldi fegyverei, melyekről Arany írta:

*„Hárman sem bírnátok súlyos buzogányát,
Parittyaköveit, öklelő kopjáját.
Elhűlnétek, látván rettenetes kardját
És kit a csizmáján viselt, sarkantyúját“.*

Bél Mátyás és Dugonics András még látták a Toldi-ereklyéket, hogy aztán hova tűntek,

A Városvédő Athéne szobra az előljárásági épület sarkán

azt csak a német várparancsnok tudná megmondani.

A látogató, mielőtt a Kagyló-utca síkos lépcsőin lefelé indulna, még egyszer visszaneéz és szinte köszönetet mond a Várnak. Legendák, emlékek forrataga támad föl benne és úgy érzi, ha lehúyná a szemét, valami különös, boldog varázslat kerítené hatalmába. Mintha a Vár nem is épületek tömege lenne, hanem a mesebelivé növekedett Városvédő Athéne, aki kezében pajzs helyett egy marék drágakövet tart. Mosolyog, kincsét kínálja és boldog az, aki ezt a csillogó ajándékot húnyt szemmel elfogadja, mert a mánál, a jövőnél szebb a már emlékké vált, mindig új színekben játszó mult. *Urbán Ernő*

Erkély-dísz a Bécsikapu-téren

A Vörös sün cégére a XI. Ince pápa-téren